

BOEKRECENSIE:
JOLANDA VONK (2021). EMOTIONELE ONTWIKKELING: OVER
BASISBEHOEFTE EN DRAAGKRACHT, KWETSBAARHEID EN PLEZIER.
DEN HAAG / LEUVEN: ACCO LEARN

Andries Schilperoord

Om maar met de deur in huis te vallen: Dit boek zit zo vol praktische tips dat ik het voorlopig naast mijn computer leg om het er steeds bij te kunnen pakken als ik even vastloop in de begeleiding of behandeling van mijn jongeren. Jolanda Vonk heeft met het boek *Emotionele Ontwikkeling* een erg belangrijke bijdrage geleverd aan de praktijk.

Jolanda Vonk was eerder een van de redactieleden van het *Handboek Emotionele Ontwikkeling & Verstandelijke Beperking* (De Bruin et al., 2017), wat dit jaar ook in het Engels is verschenen. Het mooie van dit handboek is dat er bijdragen in zitten vanuit alle verschillende theoretische invalshoeken, waardoor er een goed actueel beeld wordt gegeven van de verschillende stromingen, discussies en inzichten op het gebied van emotionele ontwikkeling. Nu komt Jolanda Vonk dus met een nieuw boek over emotionele ontwikkeling, eigenlijk een herschrijving van haar eerdere boek uit 2009. Ze volgt hierin hoofdzakelijk het ontwikkelingsdynamisch model en de fases van emotionele ontwikkeling zoals ontwikkeld door Anton Došen. Twee zaken vallen daarbij op: Ze werkt de zesde en zevende fase van emotionele ontwikkeling verder uit, waardoor het breder toepasbaar wordt, ook voor thema's die op een latere (ontwikkelings)leeftijd spelen. En ze heeft een hoofdstuk toegevoegd over de samenhang tussen de seksuele en emotionele ontwikkeling.

In de eerste drie hoofdstukken worden verschillende theoretische invalshoeken beschreven, waarbij het ontwikkelingsdynamisch model de meeste ruimte krijgt. Dat maakt dat

sommige invalshoeken wat beknopt aan bod komen. Als bijvoorbeeld genoemd wordt dat er verschil in aanleg is tussen mannen en vrouwen, wordt wel erg eenzijdig de link gelegd tussen de mannen die zouden jagen en het nest beschermen en de vrouwen die meer gericht zouden zijn op zorgen, een evolutionaire legitimatie van de op dit moment heersende rollenpatronen. Een antropoloog als Sarah Blaffer Hrdy (2009) maakt duidelijk dat er veel meer diversiteit is in rolverdeling bij jagers / verzamelaars en psycholoog Cordelia Fine (2011) kaart in mijn ogen terecht het neuroseksisme aan. Nu kun je in een inleiding natuurlijk nooit elke invalshoek meenemen, maar nu wordt het thema sekseverschillen wel erg eenzijdig en reductionistisch beschreven.

Zo wordt ook Dick Swaab nog even genoemd die met zijn overgeneralisatie *Wij Zijn Ons Brein* nou niet bepaald bijdraagt aan een handelingskader voor de praktijk. Daarbij had ik het zelf interessant gevonden als er wat dieper ingegaan was op de complexe en interessante emotie schaamte, zoals bijvoorbeeld Frank Schalkwijk (2011) doet in *Emoties bij Jongeren* en vooral sterk uitgewerkt is in *Shame and Guilt* (Price Tangney & Dearing, 2002).

Maar goed, er wordt een verder duidelijk kader geschetst, waarbij Jolanda Vonk belangrijke inzichten van verschillende stromingen noemt en ook nog even iets dieper ingaat op de kritiek van Lex Wijnroks (2013) op het ontwikkelingsdynamisch model.

Na deze inleidende hoofdstukken volgt de kern van het boek. In een aantal kloekke hoofdstukken worden eerst de fases van ontwikkeling besproken (hoofdstuk 4), waarna (hoofdstuk

5) verstoringen in elke fase besproken worden, zowel als er sprake is van een beperking of ontwikkelingsstoornis als bij normaalbegaafdheid. Opvallend is de iets andere benaming van de fases. Zo heten de eerste drie fases nu homeostase, gehechtheidsfase en autonomie-fase in plaats van adaptatiefase, eerste socialisatiefase en eerste individuatiefase.

In hoofdstuk 6 wordt de diagnostiek van emotionele ontwikkeling besproken en worden een aantal pakkende casussen geïntroduceerd die in de daaropvolgende hoofdstukken terugkomen. Een mooie meerwaarde van dit boek is ook de introductie van de VEO, de Vragenlijst Emotionele Ontwikkeling, waarvan de handleiding, scoring en de vragenlijst zelf met een code downloadbaar zijn. Het was wel even zoeken op de website omdat de link niet klopt, maar eenmaal gevonden ziet de vragenlijst er bruikbaar uit om samen met een wat hoger functionerende cliënt in te vullen.

Daarna komen wat mij betreft de meest waardevolle hoofdstukken. In hoofdstuk 7 wordt zeer uitgebreid ingegaan op hoe ondersteuning geboden kan worden, praktisch uitgewerkt per fase met een ongelooflijke hoeveelheid wijze raad. Dit is het soort hoofdstuk wat bijna intimiderend is voor de lezer. Ik ben zelf gewend om ter aanvulling op de SEO-R2 (Morrisse & Došen, 2017), waar duidelijk de fases in beschreven staan, het boek *Emotionele Ontwikkeling bij Mensen met een Verstandelijke Beperking* (Claes et al., 2011) te gebruiken. Hierin worden ook ontzettend veel praktische tips gegeven per fase. Aangezien het toch ingewikkelde materie blijft en je steeds per cliënt moet afstemmen, is dit hoofdstuk van Jolanda Vonk een zeer welkome aanvulling. Fijn ook dat de 6e en 7e fase ook uitgewerkt zijn, hoewel iets minder uitgebreid. Dat deze fases beknopter worden besproken is ook wel logisch, aangezien mensen in deze stadia veelal een gezonde emotionele basis hebben en de problemen voornamelijk spelen als iemand (bijvoorbeeld door stress) tijdelijk 'terugvalt' in een lagere fase.

Ook het daaropvolgende hoofdstuk is zeer

nuttig voor de praktijk. Hierin wordt ingegaan op de behandeling ten behoeve van de emotionele ontwikkeling. Dit biedt veel inspiratie en ik heb regelmatig doorgebladerd naar de literatuurlijst en ben zo op nieuwe sporen gezet. Twee zaken die niet benoemd worden (volledigheid is natuurlijk onmogelijk) zijn het mooie boekje *Mentaliseren Kan Je Leren* (Dekker-van der Sande & Sterkenburg, 2015) en de nieuwe behandelvorm *Integratieve Gehechtheidsbevorderende Therapie bij Kinderen (IGT-K)*, Van der Hoeven et al., 2018).

Tot slot is er een afsluitend hoofdstuk over seksuele en emotionele ontwikkeling. Fijn dat ook dit domein nu per fase beschreven is, met direct bruikbare tips voor de praktijk.

Samengevat: Dit boek biedt een ware schatkamer aan tips. Daarnaast is het bijzonder prettig dat de zesde en zevende fase van emotionele ontwikkeling beschreven worden, er een hoofdstuk over de seksuele ontwikkeling is toegevoegd en dat Vragenlijst Emotionele Ontwikkeling beschikbaar wordt gesteld. Dat maakt dat dit boek een aanvulling is voor iedere psycholoog en pedagoog.

Literatuurlijst

- de Bruin, J., Vonk, J., van den Broek, A., & Twist, B. (Red.)(2017). *Handboek emotionele ontwikkeling & verstandelijke beperking*. Amsterdam: Boom.
- Claes, L., Declercq, K., De Neve, L., Jonckheere, B., Marrecau, J., Morrisse, F., Ronsse, E., & Vangansbeke, T. (Red.)(2012). *Emotionele ontwikkeling bij mensen met een verstandelijke beperking*. Antwerpen / Apeldoorn: Garant.
- Dekker-van der Sande, F., & Sterkenburg, P. (2015). *Mentaliseren kan je leren: Introductie in Mentaliseren Bevorderende Begeleiding (MBB)*. Doorn: Bartiméus.
- Fine, C. (2011). *Waarom we allemaal van Mars komen: Hoe neuroseksisme aan de basis ligt van de verschillen tussen man en vrouw*. Tielt: Lannoo.
- Blaffer Hrdy, S. (2009). *Mothers and others. The evolutionary origins of mutual understanding*. Cambridge, Massachusetts, London: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Morrisse, F., & Došen, A. (2017). *SEO-R2 : Schaal voor Emotionele Ontwikkeling van mensen*

- met een verstandelijke beperking*. Antwerpen / Apeldoorn: Garant.
- Schalkwijk, F. (2011). *Emoties bij jongeren: Theorie & diagnostiek van het geweten*. Amsterdam: Boom.
- Swaab, D. (2005). *Wij zijn ons brein: Van baarmoeder tot Alzheimer*. Amsterdam: Olympus.
- Price Tangney, J., & Dearing, R. L. (2003). *Shame and guilt*. New York: Guilford publications.
- van der Hoeven, M., Hein, I., Schlattmann, N., de Roos, C., & Lindauer, R. (2018). EMDR en systeemtherapie in IGT-K: Werkt het? *Kind & Adolescent*, 17, 15-17.
- Vonk, J. (2021). *Emotionele ontwikkeling: Over basisbehoefte en draagkracht, kwetsbaarheid en plezier*. Den Haag / Leuven: Acco learn.
- Wijnroks, L. (2013). Kritische kanttekeningen bij de discrepantiehypothese en het concept overvraging: Het stressmodel als alternatief. *Nederlands Tijdschrift voor de Zorg aan mensen met verstandelijke beperkingen*, 39/2, 99-113.